Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Dnro V/43435/2024

20.11.2024

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Asiantuntijalausuntopyyntönne K20/2024 14.11.2024

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausunto hyvinvointialueiden valvonnan toteutuksesta

Eduskunnan tarkastusvaliokunta pyytää Valviralta asiantuntijalausuntoa hyvinvointialueiden valvonnan toteutuksesta ja siitä, miten palveluiden yhdenvertaisuutta ja laatua valvotaan. Lisäksi valiokunta on kiinnostunut kuulemaan, kuinka sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet valitaan ja kuinka valvonnan tuloksia hyödynnetään hyvinvointialueiden arvioinnissa.

Hyvinvointialueilla tarkoitetaan tässä yhteydessä myös Helsingin kaupunkia ja HUS-yhtymää.

Yleistä viranomaisvalvonnasta

Viranomaisvalvonnan tehtävä on edistää lakisääteisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja omavalvonnan toteutumista ja puuttua tilanteeseen silloin, kun omavalvonta ei riitä. Tavoitteena on varmistaa asiakas- ja potilasturvallisuus, palvelujen lainmukaisuus ja laatu sekä palvelujen käyttäjien perusoikeuksien, yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan toteutuminen. Valvonnalla puututaan palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa ilmenneisiin lainvastaisiin epäkohtiin ja puutteisiin.

Aluehallintovirastoilla on ensisijainen valvontavastuu alueellaan. Sosiaali- ja terveydenhuollosta annetun lain (741/2023, valvontalaki) 32 §:n mukaan aluehallintovirasto valvoo toimialueellaan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta.

Valvira ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Valvira valvoo sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuutta ja antaa valvontaan liittyvää ohjausta, jos kysymyksessä ovat periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat tai usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asia. Valvonta kuuluu Valviralle myös, kun asia liittyy olennaisesti Valvirassa käsiteltävänä olevaan muuhun sosiaali- tai terveydenhuollon valvonta-asiaan.

kirjaamo@valvira.fi Puhelin 0295 209 111 www.valvira.fi

PL 43, 00521 Helsinki
Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Faksi 0295 209 700

Ounasjoentie 6, 96200 Rovaniemi
Faksi 0295 209 704

Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Ennakoiva valvonta

Ennakoivan valvonnan tavoitteena on palvelun järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuuden, laadun ja turvallisuuden varmistaminen etukäteen. Ennakoivaa valvontaa on valvontaan liittyvä ohjaus, neuvonta sekä suunnitelmallinen valvonta. Ohjauksen ja neuvonnan tarkoituksena on ehkäistä jo ennakkoon asiakas- ja potilasturvallisuutta sekä asiakkaan ja potilaan oikeuksia vaarantavien olosuhteiden ja käytäntöjen syntymistä. Ennakoivaa valvontaa on myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröinti.

Suunnitelmallinen valvonta perustuu arvioon asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavasta riskistä. Riskien arvioinnissa käytetään ajantasaista tietoa tilannekuvasta. Valtakunnallinen valvontaohjelma ohjaa valvontaviranomaisten yhteistä sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaa. Valvontaohjelman lisäksi suunnitelmallista valvontaa on mm Valviran vastuulla oleva erikoissairaanhoidon hoitoon pääsyn valvonta sekä Valviran ohjaama aluehallintovirastojen toteuttama iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen valvonta ja lastensuojelun asiakasmäärien valvonta.

Reaktiivinen valvonta (jälkikäteisvalvonta)

Jälkikäteisvalvonnalla tarkoitetaan havaittuihin epäkohtiin ja ongelmiin puuttumista. Valvontaviranomaisen jälkikäteisvalvonta kohdentuu asioihin, jotka muodostavat oleellisen riskin asiakas- ja potilasturvallisuudelle, toiminnan lainmukaisuudelle tai asiakkaan ja potilaan keskeisten oikeuksien toteutumiselle. Valvonta voi käynnistyä viranomaiselle tulleesta epäkohtailmoituksesta tai kantelusta, jonka mukaan hyvinvointialueen järjestämisessä on ilmennyt epäkohtia tai puutteita. Valvontaviranomainen voi käynnistää valvonnan myös oma-aloitteisesti. Valvontalain 34 §:n mukaan hyvinvointialueen on ilmoitettava valvontaviranomaiselle omavalvonnassaan esille tulleet epäkohdat tai puutteet, joita se ei kykene ratkaisemaan.

Valvontaviranomainen harkitsee jokaisen valvonta-asian kohdalla asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamisen ja lain noudattamisen kannalta tarvittavat toimenpiteet. Valvonta-asia voidaan tarvittaessa saattaa hyvinvointialueelle omavalvonnallisesti käsiteltäväksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma

Keskeinen osa suunnitelmallisesta valvonnasta perustuu Valviran ja aluehallintoviratojen yhteiseen sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaohjelmaan. Valvontaohjelma laaditaan yhteistyössä nelivuotiskaudeksi (hallituskausi) ja sen painopisteitä päivitetään vuosittain. Valvontaohjelman mukainen

Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

suunnitelmallinen valvonta kohdistetaan riskiperusteisesti sinne, missä palveluita ei saada järjestettyä lainsäädännön edellyttämällä tavalla tai niiden saatavuudessa, laadussa tai oikea-aikaisuudessa on haasteita. Valvontaohjelman yhtenä tavoitteena on yhdenmukaistaa valvontaviranomaisten valvonta- ja ohjauskäytäntöjä. Riskiarvioinnissa ja valvonnan kohdentamisessa hyödynnetään muun muassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämää tietoa, mutta arviointiin vaikuttaa olennaisesti myös palvelunjärjestäjien ja -tuottajien valvontahistoria. Valvontaohjelman painopisteiden valintaan vaikuttaa myös sosiaali- ja terveysministeriön Valviralle ja aluehallintovirastoille asettamat tulostavoitteet.

Hyvinvointialueiden aloituksesta 2023 lähtien valvontaohjelmassa on keskitytty hyvinvointialueiden omavalvonnan ohjaamiseen ja tukemiseen. Vuoden 2023 sote-valvontaohjelmassa keskityttiin selvittämään, miten omavalvonta hyvinvointialueilla on organisoitu, perehdyttiin omavalvontaohjelmiin ja aluehallintovirasto-Valvira yhteistyönä tehtiin kaikille hyvinvointialueille ohjaus- ja arviointikäynnit omavalvonta-teemalla. Syksyllä 2024 tehdyn seurantakyselyn perusteella annettu ohjaus oli vaikuttavaa.

2024-2027 valvontaohjelmakauden teemana on edelleen hyvinvointialueiden omavalvonnan tukeminen palveluiden saatavuuden, jatkuvuuden, turvallisuuden ja laadun sekä asiakkaiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Valvontaviranomaisten näkemys on, että haasteita palveluiden saatavuuden ja jatkuvuuden turvaamiseen tuovat muun muassa nuorten mielenterveyden häiriöiden sekä väestön ikääntymisen aiheuttama palvelutarpeen kasvu, perusterveydenhuoltoon ja hoivapalveluihin pääsyn vaikeutuminen, lapsiperheiden, erityisesti lastensuojelun palveluiden tilanne sekä koulutetun sote-henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden ongelmat. Lisäksi hyvinvointialueiden tiukentunut taloustilanne vaikeuttaa palvelujen lainmukaista järjestämistä. Tulevaisuudessa huomiota tulisi kiinnittää yhä enemmän perheiden hyvinvointiin ja varhaiseen tukeen sekä ennaltaehkäisyn palveluihin. Ensisijaisesti tulee huolehtia palveluiden piiriin pääsystä. Keskeistä on lisäksi huolehtia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden yhteensovittamisesta ja varmistaa palveluiden oikea-aikaisuus. Tavoitteiden saavuttamiseksi tulee hyödyntää tietoa, teknologiaa sekä digitaalisia palveluita.

Vuoden 2024 painopisteet ovat perusterveydenhuollon hoitoon pääsy, lapsiperheiden palveluiden ja lastensuojelun omavalvonta, perustason mielenterveys- ja päihdepalveluiden järjestäminen, kotihoidon riittävyys sekä sote-ammattihenkilöiden omavalvonta.

Valvontaohjelman valvontamenetelmänä on hyvinvointialueiden yleinen ohjaus, tarvittaessa kohdennetut ohjaus- ja arviointikäynnit ja mikäli toiminnassa todetaan selkeää lainvastaisuutta, reaktiivisen valvonnan aloittaminen.

kirjaamo@valvira.fi Puhelin 0295 209 111 www.valvira.fi

PL 43, 00521 Helsinki
Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Faksi 0295 209 700

Ounasjoentie 6, 96200 Rovaniemi
Faksi 0295 209 704

Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Dnro V/43435/2024

20.11.2024

Selvitys sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta hyvinvointialueilla

Valvira ja aluehallintovirastot laativat valvonnan yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021, järjestämislaki) 30 § 2 mom:n mukaisen selvityksensä sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta hyvinvointialueilla. Selvitykset annetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) ja sosiaali- ja terveysministeriölle. THL hyödyntää valvontaviranomaisten selvityksiä hyvinvointialueita koskevissa asiantuntija-arvioissaan ja STM puolestaan hyödyntää näitä järjestämislain 31§:n mukaisessa selvityksessään. STM arvioi sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaista toteutumista ja rahoituksen riittävyyttä.

STM:n ohjeistuksen mukaan selvityksessä tulee huomioida Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. Lisäksi STM on ohjeistanut THL:n asiantuntija-arvion rakenteesta. Tästä rakenteesta on poimittu valvontaviranomaisten selvityksiin sopivat osiot yhtenäisten selvitysten aikaansaamiseksi. Lisäksi kukin valvontaviranomainen on voinut nostaa esiin omia painopisteitään. Valviran selvitys on valtakunnallinen, aluehallintovirastot ovat tehneet omat selvityksensä hyvinvointialueittain.

Hyvinvointialueita koskevia selvityksiä on annettu vasta yksi, toukokuussa 2024. Valvira toi selvityksessään esiin erikoissairaanhoidon hoitoon pääsyn ongelmat, vuoden 2023 sote-valvontaohjelmassa havaitut puutteet omavalvonnassa sekä lääkehoidon toteutukseen liittyvät ongelmat iäkkäiden palveluissa, erityisesti ympärivuorokautisessa palveluasumisessa. Hyvinvointialueet ovat saaneet havaituissa asioissa ohjausta jo aiemmin, lisäksi valvontaviranomaisten laatimat selvitykset julkaistaan kunkin viranomaisen verkkosivuilla. Selvitysten julkaisusta informoidaan hyvinvointialueita myös Valviran kuukausittain lähettämässä uutiskirjeessä.

STM, Valvira, THL ja aluehallintovirastot jatkavat valvontaviranomaisten selvitysten ja THL;n asiantuntija-arvion sisällön kehittämistä. Lisäksi Valvira ja THL kehittävät yhdessä valvontapäätöksien taloudellisten vaikutusten arviointia.

Ratkaistu: 20.11.2024
Ratkaisija: Henriksson Markus
Virka-asema: Ylijohtaja
Esittelijät:
Tolonen Kirsti, Ryhmäpäällikkö, lääkintöneuvos

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asiankäsittelyjärjestelmässä.
Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Lisätietojen antaminen Asiasta antaa tarvittaessa lisätietoja ryhmäpäällikkö Kirsti Tolonen, puh. 0295 209 215

kirjaamo@valvira.fi Puhelin 0295 209 111 www.valvira.fi

PL 43, 00521 Helsinki
Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Faksi 0295 209 700

Ounasjoentie 6, 96200 Rovaniemi
Faksi 0295 209 704